THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
Single Copy—3 cents
542 Dundas St. West. Telephone Trinity 6830-6831

ארטור דזשיימס באלפור

קורץ איז געוועזן די ידיעה, וועלכע איז געכטען פרי אנגעקומען פון לאנדאן. זי האט בלויז דערציילט, אז לארד באלפור איז געשטארבען אין עלטער פון 82 יאר.

לארד באלפור טויט — און ער האט דאך נאך ביז די לעצטע טעג פארנומען אזא וויכטיגען פלאץ אין ענגלישען עפענטליכען לעבען.

דעם נאמען לארד באלפור וועט מען אפשר נים געפינען אין קיין סך ענציקלאפעדיעס, סיידען אין די, וועלכע זענען דערשינען די לעצטע טעג. אבער דערפאר ווערט אין יעדער ענציקלאפעדיע אפגעגעבען גרוים פלאץ דעם נאמען ארטור דזשיימס באלפור, א נאמען וואס איז אזוי פאפולער גע־ווארען, אפילו אן דעם לארדען־טיטעל.

די באלפורס — אן אלטע ענגלישע פאמיליע, וועלכע האט געשפילט א ראליע פאר פילע יארהונדערטער, ענג פארבונדען מיט דער פאליטיק און מיט געלערנטקייט. אין אזא קרייז איז אינ'ם יאר 1848 געבוירען גע־ווארען דער צוקונפטיגער ענגלישער שטאטסמאן, אויפהאדעווענדיג זיך אין די ענגליש־אריסטאקראטישע שולען, ווי איטאן קאלעדזש און אקספארד אוניווערזיטעט. ווערט ער שוין אלס יונגערמאן פון קוים עטליכע און צוואנ־ציג יאר אלט דערוויילט אלס קאנסערוואטיווער פארלאמענט מיטגליעד, און פון דאמאלסט אן הויבט זיין שטערן אן צו שיינען העל. און דאס נאך אין צוויי געביעטען, אין דער פאליטיק און אין דער וויסענשאפט.

אלס יונגערמאן נאך הויבט ער אן צו פארעפענטליכען זיינע פילא־זאפישע ארבייטען, און פארנעמט זיך צו דער זעלבער צייט מיט פאליטיק, ווערענדיג דער נאענטסטער מיטארבייטער פון לארד סאליסבורי, און די אנדערע פאליטישע פירער פון יענער צייט (די אכציגער יארען). און ווען לארד סאליסבורי רעזיגנירט אין יאר 1902 אלס פרעמיער־מיניסטער, ווערט ער איינשטימיג אויסגעקליבען פון די קאנסערוואטיווען [illegible] זיין נאכפאל־גער, אזוי דערגרייכענדיג אין זיין פאליטישער קאריערע דאס העכסטע, צו וועלכען עס קען צוקומען א בריטישער שטאטסמאן.

עטליכע און פופציג יאר איז ער געשטאנען אינ'ם צענטער פון דער בריטישער פאליטיק. א סך פון זיי זענען געוועזן יארען פון שטורם. און פיעל פון זיי זענען פארבונדען מיט'ן נאמען באלפור. און אט קומט די וועלט־מלחמה, דאס איבערענדערען די וועלט־מאפע. ביים רודער פון דער ענגלישער פאליטיק שטייט לאיד דזשארדזש, שטייט אן דער שפיץ פון א יוניאן רעגירונג. און ווידער שרייבט אריין דער אלטער באלפור א וויכטיג קאפיטעל אין זיין פאליטישער קאריערע. שרייבט דעם דאקומענט, וואס האט איהם געמאכט אומשטערבליך — די באלפור דעקלאראציע.

יעדער וויכטיגער היסטארישער דאקומענט שטעלט נים פאר מיט זיך קיין לאנגע מגלה, נאר געציילטע שורות און ווערטער. און אזוי איז אויך דער בארימטער באלפור בריעף, געשריעבען דעם 2־טען נאוועמבער, 1917, צו לארד ראטשילד. דער בריעף וואס די וועלט קען יעצט אלס די באלפור דעקלאראציע.

עטליכע קורצע געציילטע שורות. אבער דורך זיי ווערט יעצט גע־בוים נים נאר א ניי אידיש לעבען אין ארץ ישראל, נאר אן אויפגעבויטע ארץ ישראל וועט אויך אויפדאסניי בעאיינפלוסען די וועלט, ווי עס איז געוועזן אמאל.

און ווען די גאנצע וועלט שטייט היינט אין טרויער אויפ'ן פארלוסט פון א גרויסען שטאטסמאן, מענש און געלערנטען, איז דער אידישער טרויער א טאפעלטער, ווייל זיי באוויינען אי דעם מענשען באלפור, און אי דעם איבערגעגעבענעם אידען־פריינט באלפור, דער פאטער פון דער אידישער "מאגנא קארטא". וועמענס טויט עס איז א גרויסער פארלוסט פאר די אי־דישע אינטערעסען.

ווען מלוכה און פאלק צוגייען זיך

עס איז געוועזן אין אנהויב פון היינטיגען חודש מערץ, ווען די "איטא" האט פון בערלין געבראכט א ידיעה, וועלכע האט דערציילט פון א פארזאמלונג פון דער בערלינער קהלה־פארוואלטונג, וואו עס איז בא־האנדעלט געווארען די פראגע פון דער ארבייטסלאזיגקייט צווישען די אי־דען אין דייטשלאנד.

אין יענער ידיעה זענען איבערגעגעבען געווארען איינצעלהייטען וועגען דעם רעפעראט, וואס עס האט דארטען געליינט פראפעסאר געארג בערנהארד, וועלכער האט באטאנט, אז אין גאנץ דייטשלאנד וואקסט די באי־קאט־באוועגונג געגען אידען. סאי אין דארף און סאי אין שטאדט, און די אנטיסעמיטישע שטימונג ווערט אלץ שטארקער צווישען דער באפעלקערונג.

שטיצענדיג זיך אויף דער ידיעה, איז די באציאונג פון די דייטשע מאסען גיט קיין גלענצענדע, צו דער זעלבער צייט איז אבער די טעג געקומען א צווייטע "איטא" ידיעה פון בערלין, וואס ווייזט אז די מלוכה באציאונג צו אידען איז א גאנץ אנדערע. די ידיעה ווי איבערגעגעבען פון דער "איטא" לייענט זיך: —

"דער דייטשער מלוכה דעפארטמענט פאר מטבעות האט באאויפ־טראגט דעם באוואוסטען סקולפטאר לעווענטאל, אז ער זאל מאכען אן איינשטיין מעדאל, פון וועלכען דער מלוכה דעפארטמענט וועט דאן ארויס־געבען איינשטיין מטבעות.

"דעם דאזיגען באשלוס האט דער מלוכה דעפארטמענט אנגענומען נאכדעם, ווי באוואוסטע דייטשע קינסטלער האבען אנערקענט, אז אייג־שטיינ'ס בראנזענער קונסט־פלאקאט, וואס איז געמאכט געווארען דורך דעם סקולפטאר לעווענטאל איז דאס בעסטע קונסטווערק, וואס איז געמאכט געווארען פון איינשטיינ'ען. דער דייטשער מלוכה מוזעאום האט איצט אפ־געקויפט די דאזיגע קונסטווערק פון לעווענטאל'ן".

איז דאס א גרויסער כבוד ניט נאר פאר איינשטיינ'ען, נאר פאר אי־דען בכלל, און זיכער איז, אז אין דער אלטער דייטשלאנד, אין ווילהעלמ'ס דייטשלאנד, וואלט עס געוועזן אוממעגליך.

א אידען־פריינטליכע מלוכה און אנטיסעמיטישע פאלקס־מאסען, דאס איז אלזא דאס בילד אין דער יעצטיגער דייטשלאנד.

ענדליך–אן אפטיילונג פון אידיש־וויסענשאפטליכען אינסטיטוט

אין דער אידישער טאראנטא האט שטענדיג געפונען א טיעפען אפ־קדאנג יעדע אידיש־קולטורעלע ארבייט.

שוין איבער פינף יאר ווי עס עקזיסטירט אין ווילנע דער אידיש וויסענשאפטליכער אינסטיטוט. אבער מיט דער אויסנאם פון א פאר מענשען, האט זיך קיינער דא נים אינטערעסירט מיט דעם. אזוי ווי פארפרוירען איז מען געבליבען צו דעם.

און ענדליך איז דאס איז אויך געבראכען. ווי מיר האבען שוין מיטגעטיילט איז דא געגרינדעט געווארען אן אפטיילונג פונ'ם אינסטיטוט.

דער "יווא" נויטיגט זיך אין מאטעריעלער שטיצע. און פאר דער טאראנטער אפטיילונג וועט זיין גאנץ לייכט צו שטיצען דעם אינסטיטוט דורך א מיטגליעדער־אפצאל. באגריסען מיר די גרינדער פון דער אפטיי־לונג, און ווינשען זיי, אז דער ווילנער אינסטיטוט זאל זיך אין זיי נים נארען. עס איז א נויטיגע קולטור אינסטיטוציע, וואס פארדיענט יעדענס מיט־הילף.

איינשטיינס בריעף צו דער "פאלאשטין"

ירושלים (איטא).

דאס פאלגענדע איז דער פולער בריעף פון פראפעסאר אלבערט איינשטיין, וואס איז געווען געדרוקט אין דער שבת'דיגער אויסגאבע פון דער פאלעסטינער אראבי־שער ציימונג "פאלאשטין" אין וועלכען איינשטיין שלאגט פאר, אז עס זאל געשא־פען ווערען א געהיימער ראט פון אידען און אראבער, מיט פיער פארטרעטער פון יעדען צד, וואס זאל ניט זיין אפהענגיג פון פאליטישע קערפערשאפטען:

"איך בין געווען זעהר צופרידען מיט אייער בריעף, וואס באווייזט מיר, אז איהר שטרעבט פאר דעם וואוילזיין פאר ביידע פעלקער פאר אן עהרליכער לייזונג פון די הערשענדע שוועריגקייטען. איך גלויב אז די שוועריגקייטען זענען מעהר פסיכאלאגישע ווי פאקטישע, און אז מען קען זיי לייזען, אויב ביידע צדדים זאלען ארויסווייזען עהרליכען גוטען ווילען. די איצטיגע לאגע איז דעריבער נים קיין גינסטיגע, ווייל די אידען און די אראבער שטעהען פאר דער מאנדאטען מאכט אלס געגנענזעציליכע פארטייען. דער דאזיגער צושטאנד קען געענדערט ווערען, אויב מיר וועלען צווישען זיך געפינען מעגליכ־קייטען צו פאראייניגען ביידע פארטייען.

"איך וועל אייך מיטטיילען מיין אי־גענעם פארשלאג וועגען וועלכען איך האב מיט קיינעם ניט דיסקוטירט און וועלכער וועט, לויט מיין פריוואטער מיינונג פיה־רען צו אן ענדערונג פון דער איצטיגער אונאנגענעהמער לאגע. איך וואלט פאר־געשלאגען צו שאפען א געהיימען ראט און וועלכען עס זאלען אריין פיער אידען און פיער אראבער, אהן אפהענגיג פון וועלכער עס איז פאליטישער קערפערשאפט. יעדער צד דארף שיקען א מאן וואס זאל זיין ערוועהלט פון דער מעדיצינישער פרא־פעסיע, אן אדוואקאט, וואס זאל זיין ער־וועהלט פון אדוואקאטען, אן ארבייטער וואס זאל זיין ערוועהלט פון די פראפעס־יאנעלע פאראיינען, און א גייסטליכער, וואס זאל זיין ערוועהלט פון גייסטליכע.

"די דאזיגע אכט פערזאן דארפען זיך צוזאמענקומען איין מאל א וואך און דארפען פארשפרעכען נים צו פארטרע־טען די אינטערעסען פון דער פראפעסיע אדער נאציע, נאר ער זאל לויט זיין בעס־טען וויסען און געוויסען זיין טעטיג לטובת דעם וואוילזיין פון דער גאנצער באפעלקערונג. די דיסקוסיעס אויף די דאזיגע מיטינגען דארפען זיין פארשטענ־דיג געהיים. ווען עס ווערען אנגענומען באשלוסען, צו וועלכע מינדעסטענס דריי אידען און דריי אראבער האבען צוגע־שטימט, דאן קען באשטימט ווערען, צו די באשלוסען זאלען פאראפענטליכט ווע־רען, אבער דאס דארף געטאן ווערען אין דעם נאמען פון דעם גאנצען ראט.

"אויב עמיצער שטימט ניט איין, דאן קען ער זיך פארלאזען דעם ראטה, אבער דאס באפרייט איהם ניט פון דעם געגעבענעם פארשפרעכען צו האלטען אין געהיים די ארומגערעדטע ענינים. אויב עמיצער פון די ערוועהלטע קערפערשאפ־טען איז ניט צופרידען מיט וועלכער עס איז רעזאלוציע פון דעם ראט, דאן קען די דאזיגע קערפערשאפט שיקען אן אנדערען פארשטעהער. כאטש דער דאזיגער ראט וועט זיין אהן וועלכער עס איז באשטימ־טער קאמפעטענץ, דאן וועט ער אבער פיהרען דערצו, אז די דיפערענצען זאלען מיט דער צייט אויסגעגליכען ווערען, און איבער דער מעגליכער געוועהנליכער פא־ליטיק, וועט זיך ענטוויקלען א געמיינזא־מע פארטרעטערשאפט פון די אינטערעסען פון דעם לאנד לגבי דער מאנדאטען מאכט.

"איך שיק אייך דעם דאזיגען בריעף אין דייטש, ווייל איך קען איהם ניט שרייבען אין ענגליש, דערפאר ווייל איך אליין, וויל טראגען פאר איהם די פאר־אנטווארטליכקייט. איהר וועט איהם זיכער קענען איבערזעצען דורך א אידישען פריינד."

די „אליאנס" און דער ציוניזם

פון אונזער פאריזער קארעספאנדענט
מ. יארבלום

"שלום און רעכט" (פע ע דרוא). דער אפיציעלער ארגאן פון דער "אליאנס איז־ראעליט" האט באלד נאך די טרויעריגע געשעהענישען אין ארץ ישראל אפגע־דרוקט איינגע ארטיקלען וואס זענען זעהר כאראקטעריסטיש פאר דער דאזיגער אר־גאניזאציע וואס האט אמאל געשפילט אזא גרויסע ראליע אין לעבען פון אידישען פאלק אין א סך לענדער און וואס לעבט איצט כמעט אויסשליסליך אויפ'ן חשבון פון עבר, פון "די אמאליגע העלדישע יארען".

די דאזיגע ארטיקלען זענען געשרי־בען פון רעדאקטאר פון זשורנאל אלפרעד בערל, איינער פון די זעלטענע פראנצוי־זישע אידען, וואס אריענטירען זיך באמת נישט אין די אידישע פראבלעמען פון איצטיגען מאמענט. עס איז קיין ספק נישט, אז ער דריקט אויס די מיינונגען און די שטימונגען פון דער גאנצער "אליאנס" און דאריבער איז נאך מעהר וויכטיג אויף זיי זיך אפצושטעלען.

אלפרעד בערל באהאנדעלט אין זיינע ארטיקלען די אנקעטעס וואס א רייהע פראנצויזישע באקאנטע זשורנאליסטען האבען געמאכט אין ארץ ישראל באלד נאך די געשעהענישען, און הויפטזעכליך אויף די מיינונגען פון דע קירילים, רע־דאקטאר פון קאטוילישען און רעאקציא־נערען 'עקא דע פארי'. מיט וועלכען דער רעדאקטאר פון "שלום און רעכט" פון "אליאנס" איז להלוטין מסכים, אין אלע אויספירונגען, א חוץ איין איינציגען פונקט.

וועלכע זענען די אויספירונגען פון דע קירילס?

זיי רעזומירען זיך אויפ'ן פאלגענ־דען אופן:

"דער נצחון פון ציוניזם וועט זיין א שטארקע באליידיגונג פאר די מוסולמא־נער; אויך דאס קריסטענטום וועט זיין אין טרויער; דער אנטיסעמיטיזם וועט זיך פארשטארקען אומעטום; בכלל וועלען די אידען נישט קענען א סך דערגרייכען אין ארץ ישראל צוליעב די באגרענעצטע מעגליכקייטען און א רייהע מניעות; ציון וועט זיין אן ענגלישע דאמיניאן, אבער נישט א אידיש לאנד: די פראנצויזישע אידען דארפען בלייבען פאר אסימילא־ציע, און א חוץ רעליגיע, מיט נאראנישע זיך אונטערשיידען פון די קריסטען פראנ־צויזען, די ציוניסטישע אידעע שטעלט מיט זיך פאר א סכנה פאר דער דאזיגער אסימילאציע; דער פאל מיט'ן קאלאנעל קיש וואס האט זיך אפגעזאגט פון דער ענגלישער און אנגענומען די ארץ ישראל בירגערשאפט, באווייזט, אז דאס ציוניזם מיינט נישט בלויז העלפען די ליידענ־דע אידען פון מזרח אייראפע; עס האנ־דעלט זיך צו בעאיינפלוסען אויך די גליק־ליכע, אסימילירטע אידען זיך צו אנער־קענען אלס נאציאנאלע אידען; און ענד־ליך, דע קערילים מאכט א פארוואורף די גרויסע אידישע ארגאניזאציעס, די אידיש אמעריקאנישע פינאנץ־ליט פאר וואס זיי האבען זיי נישט ארויסגעשטעלט די פשוט'ע פאדערונג פון גלייכבארעכטיגונג פאר די אידען פון מזרח אייראפע, אנשטאט צו פארלאנגען א נאציאנאלע היים.

דאס זענען בקיצור די ארגומענטען פון דע קערילים. וואס אלפרעד בערל נעמט אויף זיין חשבון אין גאנצען א חוץ איין איינציגען פונקט: נישט דער ציו־ניזם שאפט דעם אנטיסעמיטיזם, טענה'ט בערל. נאר פארקערט, דער אנטיסעמי־טיזם האט געבוירען דעם ציוניזם, און דער רעדאקטאר פון אליאנס ארגאן ערקלערט דרייסט, אז די אידען, אלע, אפילו די מאסען, און אומעטום, אפילו אין מזרח, האבען אקצעפטירט די פארמול פון מענ־דעלסאן, אז די אידען האבען אויפגעהערט צו זיין א נאציע, בלייבענדיג בלויז א רעליגיעזע גרופע. ערשט די פאגראמען פון 1881 האבען מעגליך געמאכט די ציו־ניסטישע אידעע.

נאר נישט דאס איז וויכטיג; בערל איז בלי ספק איבערצייגט, אז די אידעע פון אסימילאציע, אין נאציאנאלען זינען, אזוי ווי זי איז אנשטאנען אין פראנקרייך אין דער תקופה פון עמאנסיפאציע, און אלס פרייז פאר דער דאזיגער עמאנסיפא־ציע, איז א הייליגע, א אייביגע אידעע, ביי אידען, אומעטום, אין אלע צייטען, ביי אלע תנאים, און אז בלויז צייטווייליגע מניעות קענען שטערען, אויך בלויז צייטווייליג פארווירקליכען די דאזיגע אי־דעע. דאס איז זיין שטאנדפונקט, דער שטאנדפונקט פון אלע אסימילאטארען; דער פאקט, אז די אידישע עמאנסיפאציע אין די מזרח־לענדער קומט פאר גאר ביי אנדערע באדינגונגען. אין צייט פון נא־ציאנאלע עמאנסיפאציעס, אין נאציאנאלי־טעט־לענדער — דאס אינטערעסירט נישט בערל'ן. ער איז זיכער אז אלע אידען זענען מקנא די פראנצויזישע אידען און ווארטען מיט אומגעדולד אויפ'ן מאמענט ווען זיי וועלען ענדליך קענען זיך אסימי־לירען...

אינטערעסאנטער זענען די געדאנקען פון בערל'ן, ווי ער פארטיידיגט זיך גע־גען פארוואורף וואס קערילים ווארפט די אידישע ארגאניזאציעס. בערל בלייבט טריי די פרינציפען פון אליאנס פון... 1860...

דאס הייסט באמת בלייבען אייביג יונג, אייביג טריי. ווער קען זיך נאך ריי־מען אין אזא טרייקייט?

די פראנצויזישע אידען, טענה'ט ער, דורכגעדרונגען דורך די פרינציפען פון 1789, האבען נאך דער מלחמה ארויסגע־שטעלט בלויז די פאדערונג פון גלייכבא־רעכטיגונג פון די אידען אין די מזרח לענדער און ער שטרייכט אונטער אין קלארע דיבורים: "אויך אנדערע ארגא־ניזאציעס האבען געפאדערט פאר די אי־דען רעכט פון נאציאנאלע מינדערהייטען און די באלפור־דעקלאראציע. האט דער פראנצויזישער יודאאיזם, און אפילו דער מערב יודאאיזם פון קאנטינענט — איי־ראפע, נישט גענומען אויף זיך קיין שום חלק אין דער דאזיגער וועניג לאגישער פאדערונג".

עס איז באמת אומבאגרייפליך ווי אזוי א רעדאקטאר פון אן ארגאן פון דער עלצטער אידישער ארגאניזאציע ערלויבט זיך איצט, נאך דעם ווי די גרעסטע אי־דישע ארגאניזאציעס, און באזונדערס די אמעריקאנישע אידען, האבען אקצעפ־טירט די באלפור־דעקלאראציע, ערלויבט זיך אויף אזא פייערליכען אופן זיך פון איהר מיט שטאלץ אפצוטרייסלען!! מיר פראנצויזישע אידען, האבען דאס נישט געוואלט, מיר זענען אין דעם נישט שול־דיג, מיר טראגען נישט קיין שום אחריות! און אלפרעד בערל בארוהיגט דעם קאטוי־לישען דע קערילים: האט נישט מורא, ביי אונז וועט א פאל קיש נישט פארקו־מען, אונז וועט די דאזיגע קרענק נישט אנשטעקען...

אמת, אלפרעד בערל איז גרויסמוטיג, ער גיט ארויס א גוטע אטעסטאציע די קאלאניזירטע אידען אין ארץ ישראל; דאס טוט דאך אויך דע קערילים, און מיט א סך מעהר ענטוזיאזם די אלע איבעריגע פראנצויזישע זשורנאליסטען וואס האבען באזוכט דאס לאנד. נאר העלפען דעם ציו־ניזם? דאס איז אן אנדער זאך. דאס וועט ער נישט טאן, און צוליעב צוויי סיבות. קודם כל די צווייטע סיבה: דער ציוניזם איז א געפערליכער חלום, געפער־ליך פאר די ארעמע אידען וואס ווערען אויסגעשטעלט אויף סכנות און יאוש. דער דאזיגער זארג פון בערל איז נאך ווי פארשטענדליך, נאר די ערשטע סיבה איז כאראקטעריסטיש, און מאכט אפילו צוויי־פעלהאפט דעם ווערט פון דער צוויי־טער.

אט אין וואס עס האנדעלט זיך: "דער ציוניזם ווייזט זיך ארויס (פאר די פראנצויזישע אידען) ווי א פאנטאסטי־שער חלום, און איבער דעם חלום זעהען זיי א שטערענדע ווירקליכקייט: דאס איז פון אן ענגלישער דאמיניאן, וועמענס אינ־טערעס קען אין א שעהנעם טאג זיך גע־פינען אין א קאנפליקט מיט דעם פראנ־צויזישען אינטערעס, און דאריבער מיט זייערע געפילען און צוויילע התחיבות'ן".

איך מיין אז דאס איז דער הויפט ארגומענט. אין יעדען פאל איינס פון די הויפט ארגומענטען. דאס רחמנות אויף די ארעמע אידען האט דא גארנישט צו זאגען. דער אסימילירטער איד האט מורא פאר'ן ציוניזם: ער קען ארויסרופען ביי די נים־אידען א חשד אין זיין פאטריא־טיזם, און דערמיט אפשוואכען זיין רוהיג־קייט, זיינע גוטע פאזיציעס.

עס האנדעלט זיך דא נישט אין אלפרעד בערל פערזענליך. ניין, ער דריקט בלויז אוים די שטימונג פון מורא וואס הערשט ביים אסימילאטאר. דער ווארט־טרעגער פון אליאנס האט ברוטאל, אבער ריכטיג אויסגעדריקט די דאזיגע שטימונג. דער גייסטינגער מצב ביי די דאזיגע לייט איז א שווערער. פון איין זייט וויל מען נישט זיך אין גאנצען אפזאגען פון אי־דישקייט; די כלומרשט רעליגיעזע אדער אמת רעליגיעזע האבען ווי עס איז אן אויסגאנג: אסימילירטע, נאר מיט אידי־שער רעליגיע, אבער פאך די נישט גלויבנגע? און בערל ווייסט אז זיי זענען די גרויסע מערהייט? האט ער טאקע קיין תשובה נישט. עפעס ווילט זיך איהם, וואס ווייסט ער נישט. דער ענגאיזם איז שטארקער ווי אלעס און ער בלייבט בלויז ביי פראזען פון עפעס אן אבסטראקטען אידישקייט, נאר וואס זאגט להלוטין גאר־נישט. ווי דאס איז צו זעהן פון אן אנ־דער ארטיקעל פון זעלבען בערל איבער "דער סאציאלער און מאראלער ראליע פון אידען צווישען די מארערנע פעלקער".

געווארען פון טויט לעבעדיג

פון ווילנא שרייבט מען:

גאנץ ווילנא איז די לעצטע טעג גע־ווען אונטער'ן איינדרוק פון אן אויסטער־לישער געשיכטע, וואס איז זיך פארלא־פען אין א אידישער פאמיליע.

די געשיכטע האט זיך אנגעהויבען מיט א דעמאנסטראציע אין ווילנא, און זיך פארענדיגט מיט אן אפרוה־הויז אין קרים, אבער אינצווישען האט די אידישע פאמיליע פון נאווגרודער איבערגעלעבט א סך צער און קלעמעניש.

אויף דער פאראיאהריגער דעמאנס־טראציע פון ערשטען מאי אין ווילנא, ווען עס זענען פארגעקומען גרויסע טומל־לעגישען, האט זיך א אידיש בחור'ל פון נאווגרודער, א אנגעשטעלטער, שטארק איבערגעשראקען און האט באקומען ווויי־טאגען אין א פוס. ער האט זיך לאנג גע־היילט אין קראנקענקאסע. אבער דער סוף איז געווען, אז ער האט אנגעהויבען צו הינקען, און עס האט איהם אויך אנגע־הויבען וועה טאן א האנט. פון דער שטע־לע האט מען איהם אנטזאגט, און ס'איז געווען זעהר ביטער.

האט דער בחור באשלאסען פאהרען קיין רוסלאנד. זיינע עלטערען, זעהענדיג, אז פאר זייער זוהן זענען דא ניטא קיין שום פערספעקטיווען, האבען מסכים גע־ווען. דער בחור איז אוועקגעפאהרען, אבער איינינע וואכען איז פון זוהן נית געוועזן קיין שום ידיעה. ענדליך האט מען אנגעזאגט די עלטערען, אז דארטען און דארטען איז דא פאר זיי א גרוס פון זייער זוהן.

זיי זענען אוועק אויפ'ן אנגעוויזע־נעם אדרעס, און צו זייער גרויסער פאר־צווייפלונג האבען זיי דערהערט, אז זיי־ער זוהן איז אין רוסלאנד באגאנגען זעלבסטמארד. די ידיעה וועגען דעם האט ממש אויפגערודערט די גאנצע גאס שכנים. אומעטום האט מען נאר גערעדט וועגען שרעקליכען אומגליק, וואס האט געטראפען מיט דער דערמאנטער אידי־שער פאמיליע.

איצט קענט איהר זיך שוין פאר־שטעלען די שמחה, אז מיט א פאר טעג צוריק איז אנגעקומען פון מינסק א בריעף פון בלומר'שטען זעלבסטמער, אז ער גע־פינט זיך אין אן אפרוה־הויז, וואו מען גיט איהם עסען פונקט ווי אין די פענ־סיאנען, מען שיקט איהם ארוים אין קרים, און ער האפט געזונטער צו ווערען און זיך איינצואורדענען.

און פונקט ווי פריהער האט די גאנ־צע גאס מיטגעפיהלט דעם גרויסען אומ־גליק, אזוי פרעהען זיך איצט אלע צוזא־מען מיט די גליקליכע טאטע־מאמע.

אז מען זאגט קאנטער-רעוואלוציע איז ניט שייך

(פעליעטאן)
פון מ. אינדוויטץ

מיט יאהרען צוריק איז מיר אמאל אויסגעקומען צו זיין אין א גרעסערער שטאדט פון רוסלאנד, געהענדיג איינמאל אין גאס, קומט מיר אנטקעגען מיינער א לאנדסמאן, א איד פון א יאהר עטליכע און זעכציג־זיבעציג, מיט א לאנגער גרייז־גרויער בארד, מיט א קוטשמע אויפ'ן קאפ פון אונטער וועלכער עס זעהט זיך ארויס א יארמולקע. געהן — געהט ער שוין אביסעל געבויגען, קוים וואס ער באוועגט זיך.

— וואס מאכט איהר עפעס ר' זלמן? באגרים איך איהם, — ווי אזוי קומט איהר עפעס אהער?

— גארנישט! — מאכט ער און קוקט זיך ארום פון אלע זייטען, און נעה־מענדיג ריידען שטילער, לעגט ער צו:

— איך בין אנטלאפען פון דער היים.

— איהר אנטלאפען? — פרעג איך מיט איבערראשונג — וואס האט אייך עפעס געטריבען צו אנטלויפען?

— שא! שריי ניט אזוי, מען וועט נאך דערהערען! רעדט ער ארוים ערנסט. — ווייסט דאך אומרוהיגע צייטען.

הייב איך אן קלערען, גאט ווייסט וואס עס איז געשעהן. אפשר חלילה א פאגראם, מאלע וואס עס קען פאסירען.

— זאגט מיר, ר' זלמן, וואס איז געשעהן, ציהט מיר ניט די עצמות, איך בעט אייך.

— גארנישט. מען האט אנגעהויבען ריידען אז עס קומען אן סאלדאטען מאר־גען, איבערמארגען כאפען רעוואלוציאנע־רען, האב איך זיך בארעכענט צו וואס ווארטען? מען זאל מיר כאפען און אפשר דערשיסען? בין איך בעסער אנט־לאפען.

איהר קאנט זיך גארניט פארשטע־לען, וואס פאר א געלעכטער איך האב אויסגעשאסען.

— כא, כא, כא! איהר ר' זלמן א רעוואלוציאנער, איהר קעגען דעם קיי־זער, ווי קומט איהר דערצו, דאכט זיך איהר זיצט דאך א גאנצען טאג אין שוהל און זאגט תהלים? כא, כא, כא!

— וואס לאכסטו אזוי — ווערט ער ברוגז — האסט געזעהן א שייגעץ? לא־כען גאר! וואס מיינסטו, דו ביסט דאס דער חכם? דער קאצאפ קומט כאפען רעוואלוציאנערען און אז מען הייסט דעם קאצאפ כאפען, וועט ער כאפען... ער ווייס רען? א איד אזגט תהלים איז ער א רעוואלוציאנער! געה זוך נאכדעם יושר ביים קאצאפ, דערווייל קריגסטו דיין חלק...

איך האב ווידער באטראכט מיין "רעוואלוציאנער" און האב ווידער אויסגעשאסען א הילכיגען געלעכטער.

— מען טאר מיט אזעלכע חברה ווי דו, קיין מגע ומשא ניט האבען, — האט ער שוין שטארק בייז אויסגערופען — קיין שכל האט איהר ניט, אלעס וואס וואס איהר קענט איז לאכען, און ניט זא־גענדיג קיין "גוטען טאג" איז ער אוועק.

דאמאלסט, מיינע פריינד, האב איך געלאכט. ר' זלמן, דער תהלים זאגער. ר' זלמן דער זקן — ער א רעוואלוציאנער! דער קאצאפישער סאלדאט קומט כאפען רעוואלוציאנערען אנטלויפט ער! יעצט אבער ווערענדיג עלטער, הויב איך אן דענקען, אז דער נאר בין איך געווען... ניט געוועזן וואס צו לאכען, ווארום ווען עס קומט צום קאצאפ קען טאקע ר' זלמן דער תהלים זאגער אויב ניט ווערען קיין רעוואלוציאנער, איז ווערן א קאנטער־רע־וואלוציאנער...

און דערמאהנט וועגען דעם האב איך זיך די טעג, ווען איך האב געלייענט, אז די יעווסעקציע האט געפאקט אן אלטע זעכציג יעהריגע אידענע און אריינגעפאקט זי אויף זעקס חדשים אין טורמע, — ווייל — זי איז קאנטער־רעוואלוציאנער....

איהר פארשטעהט א מעשה. אן אלטע אידענע איז זי, אין גן־עדן געהן שטרעבט זי, קיין צדקה טאן קען זי ניט, ווייל זי האט ניט מיט וואס, עס פעהלט אפילו ברויט, דאוונען קען זי ניט, קיין תחינות לייענען האט מען איהר ניט געלערנט, אבער זי מוז דאך פארט טאן עפעס אזעל־כעס צו איינקויפען זיך אין גן עדן — פאלט זי אויף א פלאן — זי וועט לערנען עטליכע קליינע אידישע קינדער זאגען "מודה אני" ווארום דאס איז אלעס, וואס זי קען... נו זאגט אליין, איז זי ניט קיין קאנטער־רעוואלוציאנערקע? — קומט איהר דען ניט צו פארשפארט ווערען אין טורמע... מיר וואונדערט גאר, וואס מען האט אזא איינע געגעבען נאר זעקס חדשים? פארוואס ניט הערשיסען, הענ־גען פארברענען און ערשט דאן פארשיקען לכל הפחות אין סיביר? קען נאך זיין א שווערער חטא ווי לערנען א פאר אידי־שע קינדער זאגען "מודה אני"? ווי אזוי קען די סאוויעט רעגירונג בלייבען אין עקזיסטענץ ווען אזא אידענע פיהרט אן א קאנטער־רעוואלוציע? אמת ניט זי און בודאי ניט די קינדער וועמען זי לערנט, ווייסט דעם טייטש פון די ווערטער, אבער דאס פארקלענערט נאך ניט דעם שרעקליכען פארראטה, וואס זי איז באגאנ־גען געגען דער הערשענדער ארדענונג אין רוסלאנד. מאלע צו וואס איהר לעהגען מיט די קינדערלאך "מודה אני" קען נאך ברענ־גען. די רויטע ארמיי קען נאך חס ושלום אויסגעראט ווערען, די אויסלענדישע מלוכות קענען נאך ארייננכאפען זיך און פארנעהמען דאס לאנד, השם ישמרנו!

איך, דער יונגערמאן, האב גערענקט דאן, אז ר' זלמן דער תהלים זאגער איז שוין נעבאך "עובר בטל" געווארען. וואס דען נעהמט אזא אלטער איד, וועלכער האט קיינמאל אין־לעבען ניט געטרוימט פון ארונטערוואַרפען דעם קייזער פון טראהן, ווייס ניט די באדייטונג פון ווארט רעוואלוציאנער, פארלאזט דאס שטעדטעל און לויפט הענדום פענדום אין אן אנדער שטאדט זיך ראטעווען? וועמען וועט עס איינפאלען גאר צו טראכטען, אז אט דער אלטיטשקער איז א מורד במלכות? אבער דער אלטער לאנדסמאן מיינער האט געהאט מעהר שכל ווי איך האב עס פאר־מאגט. גערעכט איז ער געווען, ווען עס קומט צו דער קאצאפישער לאגיק איז ר' זלמן דער תהלים זאגער א רעוואלוציאנער און די אלטע זעכציג יעהריגע אידענע א קאנטער־רעוואלוציאנער...

פונדעסטוועגען קיין קשיות פרעגען טאר מען נים. לעבענדיג אזוי ווייט אוועק קענען מיר אפשר דעם גאנצען אמת ניט וויסען... מעגליך אז די אלטע אידענע האט טאקע געקענט ברענגען א קאנטער־רעוואלוציע אין רוסלאנד?...

אט האב איך אליין מיט איינינע יאהר צוריק באזוכט צוזאמען מיט א בא־קאנטען אן אומגליקליכען פריינד פון מיין באקאנטען, וועלכער האט זיך געפונען אין א משוגעים אנשטאלט. ווען מען האט דעם אומגליקליכען אריינגעפיהרט אין בא־זוך צימער, האט ער זיך צו מיין באקאנ־טען צוגעבויגען און דערצעהלט איהם בסוד, אז ער שטעהט אין פארבינדונג מיט זיינע קרובים אין אויסלאנד. ער רעדט זיך דורך מיט זיי יעדען פריהמארגען, נאר אזוי ווי ער האט מורא, אז די וועכטער זא־לען איהם ניט דערטאפען, ריידענדיג מיט זיינע קרובים, און אזוי ארום דערוויסען זיך זיינע סודות, רעדט ער מיט זיי בלויז יעדען פריהמארגען, ווען ער שטעלט זיך דאוונען. ער זאגט "מודה אני לפניך — ליעבע שוועסטער מלך — מיר איז גוט, חי וקים — וואס מאכסטו?" און אזוי ווייטער און אזוי ווייטער — ער דאוונט און ער רעדט מיט זיינע קרובים — און דוקא אין אויסלאנד...

איך נעהם מורא האבען אז די חברה יעווסעקעס זיינען נעבאך אין דער לאגע פון פריינד פון מיין בעקאנטען... זיי דענ־קען אפשר אויך אז די אלטע אידענע האט טאקע זיך דורכגערעדט מיט אויסלאנד, בעת'ן זאגען "מודה אני", א קשיא אויף א מעשה . . .

יעס, מעס! מען קען ניט וויסען... ניט גלויבען אבער קען מען . . .